

CICLUL ÎN TEORIA ECONOMICĂ MODERNĂ

Doctorand: Marius Spiridon

Conducător științific: Prof. univ. dr. Sorica Sava

Data susținerii publice: Decembrie 2005

CICLUL ÎN TEORIA ECONOMICĂ MODERNĂ

-rezumat-

Celebrul dicton „războiul este slăbiciunea statului” este puțin reducționist: dacă privim în general istoria omenirii observăm că de fapt crizele în general sunt surse de slăbiciune și creștere pentru aparatul birocratic. Marea Criză nu este mai puțin importantă decât Războiul de Secesiune american sau decât războaiele mondiale în întărirea rolului statului.

În alegerea cauzelor crizelor este mai mult decât o întreprindere intelectuală, căci este vorba de curiozitatea și dorința de cunoaștere a celui ce caută adevărul. Dacă ceea ce am spus mai sus este adevărat, nici o strategie de schimbare socială coerentă și benefică nu se poate dispensa de știință, de aceea nu se reduce la știință sau educație.

Înainte de a face reconstrucția logică a raționamentului din lucrare, credem că se impune să spunem câteva cuvinte despre metoda folosită. Lucrarea de față nu este o lucrare mainstream, nici metodologică și nici din alt punct de vedere. Ea pune problemele la un nivel fundamental, atât teoretic cât și instituțional. La nivel teoretic, lucrarea face parte din tradiția praxeologică misesiană, centrată pe încrederea în capacitatea rațiunii și logicii umane în a analiza legile care guvernează acțiunea și interacțiunile personale, adică ceea ce numim „fenomene sociale”. Acest filon praxeologic este prezent ca un fir roșu pe tot parcursul lucrării, lucrarea însăși fiind o pledoarie nu numai pentru o anumită explicație a ciclului ci și o ilustrare a fertilității intelectuale a acestui tip de demers. Dorința de a merge la fundamente, specific praxeologiei și științei economice în general, nu este abandonată nici când vine vorba de palierul instituțional. Cadrul instituțional prezent, printre trăsăturile de bază ale căruia se numără banca centrală, rezerva

frac ionar , deficitele bugetare, datoria public , statul asisten ial etc., nu este luat nici drept singurul posibil i nici drept cel mai bun f r discu ie. Trebuie distins cu grij între imposibilitatea natural i imposibilitatea ideologic . Cea din urm nu reprezint câtu i de pu in un argument valid împotriva discut rii cu seriozitate a meritelor aranjamentelor institu ionale alternative. Cercet torul fenomenelor sociale, ca i acela care dore te schimbarea social , nu este inut de constrângerile specifice ac iunii politice i ar fi de dorit ca economi tii s - i aminteasc mai des acest lucru.

Curentul dominant de gândire economic a abandonat abordarea praxeologic i a îmbr i at *a priori* empirismul, agregativismul i contextul institu ional dat. Economia i-ar datora caracterul tiin ific utiliz rii modelelor i ecua iilor („aparatur matematic”), iar discutarea altui aranjament monetar în afara celui bazat pe banc central i rezerv frac ionar este dat la o parte din start.

De i am oferit o scurt critic abord rii mainstream la începutul celui de-al doilea i al celui de-al patrulea capitol, sim im din nou nevoia s repet m în acest rezumat c practic întreaga lucrare ilustreaz meritele relative ale logicii i capacitatea limbajului uman (ca opus formalismului matematic) de a surprinde i eviden ia legile care guverneaz ordinea social . Nu numai c mainstreamul cantitativist nu a descoperit vreo lege nou în tot timpul scurs de la William Petty i pân ast zi, dar el nu este capabil s demonstreze conving tor nici m car adev ruri simple precum legea cererii sau utilitatea marginal descrescând . Cum nimeni nu a v zut i nici nu va vedea vreodat o sc dere a cererii, iar sc derea pre ului poate fi înso it *empiric* de cre terea, sc derea sau men inerea la acela i nivel a cantit ii cerute, este limpede c singura concluzie posibil este c nu avem nici o lege a cererii, fapt care ne duce mai departe la concluzia c nici m car instrumentul matematic nu face din economie o tiin !¹

Dup clarificarea importan ei subiectului i a alegerii metodologice, s trecem acum la reconstruc ia ra ionamentului. Problema fundamental a ciclului este identificarea cauzei sistemice i institu ionale care st la originea sa. Este ciclul o problem de coordonare a activit ilor productive pe o pia liber , în condi ii de interac iuni voluntare sau este el generat de interven ia guvernamental ? R spunsul la

---

¹ Pentru o demonstra ie conving toare, de tip logic, a legii cererii, a se vedea oricare tratat austriac de economie (Menger, Boehm-Bawerk, Mises, Rothbard, David Gordon, George Reisman sau al ii, cita i în bibliografia lucr rii de fa).

această întrebare fundamentală prezentă în „Introducere” a început să se contureze pe parcursul celui de-al doilea capitol, „Funcționarea naturală a economiei”. Scopul principal al acestui capitol este să descriem funcționarea unei ordini a proprietății private din punctul de vedere al subiectului care ne interesează, ciclul economic. După definirea riguroasă a sistemelor economice, facem o prezentare a contextului natural al acțiunii umane și evidențiem faptul că el se constituie într-o constrângere metodologică severă, în favoarea praxeologiei și în defavoarea empirismului. Examinăm acțiunea în izolare și interacțiunile personale într-o lume a barterului și a schimbului în monedă.

Unul din rezultatele principale ale acestui capitol îl constituie furnizarea unei definiții riguroase a ciclului economic și mai ales a crizei în termenii acțiunii umane. Variațiile simple ale activității economice, pe care se concentrează mainstreamul, nu sunt suficiente pentru a spune dacă ne aflăm sau nu în prezența unui eveniment ciclic sau a unei crize. Conceptul fundamental pentru înțelegerea acestor fenomene este acela de *eroare*. Mai mult, prezența erorii și chiar a erorii în masă nu sunt încă suficiente pentru a recunoaște prezența ciclului economic. Eroarea și succesul sunt inextricabil legate cu acțiunea și alegerea umană, în izolare sau în societate. Un cutremur sau altă catastrofă naturală pot produce eroare în masă. Acest tip de eroare este însă unul natural, inevitabil. Problema ciclului nu stă în recunoașterea acestui tip de eroare, ci a unor clustere de erori *evitabile, condiționate instituțional*. Pe o piață liberă este imposibilă recunoașterea unui factor instituțional capabil să genereze a) clustere de erori evitabile, b) în mod recurent, repetitiv.²

Ideea centrală a capitolului este aceea că problema fundamentală a societății o constituie coordonarea activităților productive în contextul unei diviziuni extinse a muncii, cu o acumulare de capital substanțial. Posibilitatea alocării raționale a resurselor este condiționată de posibilitatea calculului economic. Miza capitolului este să arate că instituțiile care condiționează apariția și dezvoltarea unei ordini complexe de piață și anume proprietatea, schimbul, acțiunea antreprenorială, moneda, acumularea de capital sunt suficiente pentru alocarea rațională a resurselor.

---

² Repetitiv nu înseamnă, desigur, cu regularitate sau periodicitate fixă. De aceea probabil că termenul „recurent” e mai potrivit pentru a reda ciclicitatea.

Nivelul analizei instituționale nu trebuie neglijat, o modalitate alternativă de organizare a sistemului monetar-bancar fiind prezentat în acest capitol în oarecare detaliu. De asemenea, sunt analizate fenomene specifice existenței mai multor entități juridice, așa cum sunt balanțele de plăți, cursurile de schimb și altele. Deși el nu este mult utilizat ulterior, acest tip de analiză este fundamental pentru înțelegerea crizelor contemporane, axate pe elementul internațional.

Capitolul se încheie prin prezentarea semnificației analizei echilibrului și a celei în termeni de proprietate pentru teoria ciclului și comparația inter-sisteme.

Conținutul factorului instituțional capabil să genereze clustere recurente de erori continuă în capitolul al treilea. Aici introducem un factor instituțional suplimentar capitolului anterior și anume intervenția guvernamentală. De fapt, capitolul arată că atât timp cât intervenția nu devine generalizată (socialism) și nu se atinge de organizarea instituțională a sectorului monetar-bancar în moduri relevante, ciclul economic nu se

Marca distinctivă a boomului artificial în raport cu extinderea sa este tocmai de prezența sau absența acestei iluzii monetar/capital stimulate instituțional. Caracterul negativ, risipitor de resurse rare al boomului este evident din descrierea sa, el fiind un rezultat al unei confuzii cu privire la raritatea resurselor. O altă observație importantă este de faptul că boomul este general, în sensul că implică structura producției în ansamblu, resursele fiind realocate dinspre procesele mai scurte și mai puține în capitalistică către cele mai lungi și mai capitalistice. Este esențial de înțeles că acest lucru nu este sinonim cu realocarea resurselor între două sectoare mari ale economiei, ci anume dinspre sectorul mai apropiat de consum spre sectorul producător de bunuri de capital. Firmele în general, indiferent de poziția pe care o ocupă în structura producției, încearcă să se expandeze. Se vor construi nu numai oțelării ci și supermarketuri și hipermarketuri.

Boomul artificial va sfârși, mai devreme sau mai târziu, în funcție de anticipările și de intervenția guvernamentală, care încearcă să amâne momentul descoperirii erorilor, în criză. Acest moment nu reprezintă altceva decât descoperirea incompatibilității dintre raritatea resurselor și planurile antreprenoriale prea ambițioase. Deși structura materială a societății rămâne intactă, criza are o forță extraordinară pentru că implică descoperirea unei mase impresionante de erori, la toate nivelurile activității economice.

Neînțelegerea naturii antreprenoriale a crizei și a procesului de corectare, de restaurare a compatibilității dintre raritatea resurselor și dimensiunea și structura activității productive poate anula procesul normal de refacere și aruncă economia respectiv într-o criză prelungită. Dorința aparatului birocratic de a exploata această oportunitate pentru a se expanda sau a extrage mai multe resurse din sfera privată poate bloca procesul de realocare antreprenorială a resurselor. O comparație cu ceea ce s-a petrecut cu uraganul Katrina de curând în Statele Unite poate fi utilă. Aflat sub nivelul apei, orașul New Orleans este acoperit de baraje. Katrina a produs mult mai puține pagube decât se anticipa, însă din cauza faptului că barajele, gestionate de guvern, prost întreținute și fără un sistem elementar de avertizare, au cedat, un eveniment normal s-a transformat într-o tragedie. Așa-numita "depresiune secundară", produsul reacției guvernamentale la criză, este mult mai periculoasă decât criza însăși, blocând procesul de restructurare.

Procesul normal de restaurare a coerenței antreprenoriale a structurii producției presupune drept condiție minimală abținerea guvernului de la intervenții suplimentare, mai ales în ceea ce privește activitatea de reglementare, cea mai din toată din punctul de vedere al realocării resurselor. Reducerea poverii reglementărilor și a impozitării ar urma enorm reajustarea, prin facilitarea realocării și prin lăsairea de resurse suplimentare la dispoziția sectorului privat.

Problemele legate de semnificativitatea resurselor neutilizate, deflației și economisirii pentru explicarea ciclului economic sunt și ele atinse pe parcursul capitolelor 2 și 3.

Această parte a lucrării merită suplimentată în viitor cu o discuție a principalelor critici aduse teoriei austriece. În principal criticile lui Jeffrey Hummel, Gordon Tullock, Paul Krugman, Brian Caplan merită luate în discuție.

În capitolul al patrulea, „Analiza mainstream: ciclul – produs inerent al pieții libere” facem o evaluare a capacității macroeconomiei moderne de a oferi o explicație convingătoare clusterelor de erori și recurenței acestora. Din păcate, așa cum încercăm să argumentăm în prima parte a secțiunii, bazele epistemologice și teoretice ale acestei abordări (holismul, empirismul, agregativismul, mecanicismul atribuit comportamentului uman și interacțiunilor personale, confuzia dintre piață și intervenționism, concurența perfect-imperfect etc.) o pun în imposibilitatea de a recunoaște fenomenele ciclice și de a le identifica în mod sistematic cauzele. Am căutat selectiv pentru toate tratamentele mainstream analize logice, non-matematice, pentru a capta fără dificultate esența argumentelor specifice. Explicațiile keynesiste, din păcate, pot fi cu greu luate în serios, fiind construite pe neglijarea unor adevăruri naturale fundamentale precum raritatea, non-neutralitatea monedei sau imposibilitatea alocării raționale a resurselor de către birocratie. Neo-keynesismul este o încercare de a apăra doctrina tradițională prin raționamente discutabile, fără a renunța la erorile majore conținute în operele fondatorilor. Noua macroeconomie clasică este o apărare slabă a pieții libere, întemeiată pe ficțiuni precum ajustarea instantanee a producției la noile date, anticipări perfecte sau care în seama de toate datele de la un moment dat. Această coală este mai degrabă una keynesist-neokeynesist. Monetarismul nu a beneficiat de un tratament explicit în această secțiune a) pentru că facem referiri la principalele sale afirmații în alte părți ale lucrării și b) pentru că practic nu mai există astăzi decât un mare mainstream neo-

keynesist, care a înglobat deja ceea ce era de înglobat din lecțiile monetarismului, așa cum arată, de exemplu, prezentarea lui Blinder sau *Economics*-ul lui Samuelson sau Mankiw.

În capitolul al cincilea, „Teoria ciclului în acțiune”, facem o discuție mai aplicată, utilizând rezultatele obținute în partea de principii. Ni s-a părut important să începem cu o analiză corelative deflație-depresiune, pentru a arăta că nu există nici un fel de bază, nici măcar întâmplătoare, empirică, pentru afirmația centrală a mainstreamului conform căreia deflația ar reprezenta cauza fundamentală a depresiunilor. Această analiză corelative și „lege” descoperită empiric poate urma liniile de drum ale teoriei căi curba lui Philips.

Perioada 1915-1922, pe lângă faptul că ilustrează ideea independenței deflației de ciclu sau de crize, ne familiarizează cu modul de desfășurare a unui ciclu „clasic”, non-keynesist, cu o flexibilitate antreprenorială rezonabilă în perioada criză-depresiune.

Ciclul Marii Depresiuni (1921-1939) este primul în care criza este amânată prin stimulente monetare de mai multe ori, agravând alocarea eronată de resurse, iar criza și depresiunea, începute în 1929, au fost însoțite pentru prima oară de o intervenție masivă a guvernului în economie, în special pe partea de reglementare și cheltuieli, așa cum cu mândrie remarcă Hoover, rezultatul fiind blocarea procesului normal de restaurare a compatibilității dintre structura producției și raritatea datelor resurselor. Depresiunea secundară, descrisă în capitolul al treilea al lucrării, este abundent ilustrată de marea depresiune americană. Abordarea laissez-faire sau non-intervenționistă a crizei și depresiunii este un mit de neînțeles.

Crizele moderne au un element internațional semnificativ. Ilustrarea aleasă a fost Argentina. Cazul argentinian ilustrează cu prisosință pericolele legate de transferurile internaționale de resurse într-un mediu etatist, în care deciziile majore sunt luate pe baze birocratice. Pentru o ilustrare mai completă a caracteristicilor crizelor moderne, o discuție detaliată a crizei asiatice sau a celei americane de la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut ar fi necesare.

Capitolul al șaselea, dedicat „Concluziilor”, reafirmă teoria propozițiilor de tip praxeologic în raport cu corelațiile problematice de tip empiric și sintetizează liniile de forță ale lucrării. Sunt schițate, de asemenea, soluțiile mainstream și cele austriece de

rezolvare a problemei ciclurilor recurente. Expunerea mai detaliată a ideilor din lucrare poate fi găsită în acest rezumat, „Concluziile” rotunjind mai degrabă conținutul lucrării, fără a furniza o reconstrucție a raționamentului general.